

Remarks regarding the Romanian writers and literary world at the beginning of the 20th century

Considerații privind scriitorii și lumea literară românească în zorii secolului al XX-lea

Speranța Sofia MILANCOVICI

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad
Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative
e-mail: m_speranta@yahoo.com

Abstract

An analysis of the cultural configuration at the beginning of the 20th century leads to the conclusion that the dominant tendency is that of changing. The two forces in dispute are the traditionalism and the modernism.

The Romanian literary world is characterised by impurity. The reason is the fact that many artistic forms that were already anachronistic in Occident, in Romania didn't express all their potential and, on the other hand, we can detect, at the very beginning of the 20th century, a new wave of confusion between the concepts of aesthetic, ethic and ethnic.

This contradictory landscape is completed by the avant-garde movements, characterised by extreme denial of tradition, cancellation of all patterns and revolt accompanied by repulsion against human and cultural condition.

Rezumat

O privire de ansamblu asupra configurației culturale de la începutul secolului al XX-lea duce, inevitabil, la concluzia că acesta se situează sub semnul prefacerii, fiind dominat de două tendințe aflate în dispută: tradiționalismul și modernismul.

În ceea ce privește lumea literară românească la întretăierea dintre secole, o constatare se impune: caracteristica majorității producțiilor literare este impuritatea. Motivul ar putea fi, pe de o parte, acela că anumite forme artistice care, în Occident, erau deja depășite, la noi nu și-au valorificat întregul potențial, iar, pe de altă parte, se petrece, în zorii secolului al XX-lea, o nouă confuzie a esteticului cu eticul și cu etnicul.

Peisajul se dovedește, așadar, contradictoriu, cu atât mai mult cu cât își face simțită prezența și mișcarea avangardistă, caracterizată prin negare extremă a tradiției, anularea tiparelor și revoltă însoțită de repulsie totală împotriva întregii condiții umane și culturale.

Keywords: *traditionalism, modernism, metamorphosis, old, new*

Cuvinte-cheie: *tradiționalism, modernism, prefacere, vechi, nou*

În ceea ce privește domeniul literarului românesc la întretăierea dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea, o constatare se impune: caracteristica majorității producțiilor literare este impuritatea. Motivul ar putea fi, pe de o parte, acela că anumite forme artistice care, în Occident, erau deja depășite, la noi nu și-au valorificat întregul potențial, iar pe de altă parte se petrece, în zorii secolului al XX-lea, o nouă confuzie a esteticului cu eticul și cu etnicul. Anumite grupări promovează principii prin care autonomia esteticului este încălcată (semănătorismul, gândirismul, poporanismul), ajungându-se, prin radicalism și absolutizare, la frânarea evoluției firești a literaturii autohtone.

Arta concepută în funcție de națiune sau, mai exact, de țărâtime, literatura ca acțiune de educare națională își găsește expresia pleneră în ideologia grupării conduse de Nicolae Iorga.

Autohtonizarea creației literare merge până la negarea literaturii occidentale de după 1870 și impunerea, ca unic criteriu valorizant, a idealizării naive a satului românesc patriarhal.

O altă orientare de acest tip a fost poporanismul, concretizat ca doctrină odată cu apariția „Vieții românești”, cu purtarea de grijă a lui Garabet Ibrăileanu.

Pornind, ca și anacronicul semănătorism, de la confuzia estetic-etic-etnic, poporanismul reține din acesta ideea orientării literaturii spre țăran. Diferența însă o constituie modelele de „sat” propuse de ideologii celor două orientări: satului romantic semănătorist i se opune satul înapoiat, măcinat de mizerie, iar țăranului patriarhal, țăranul sărac, văzut prin lupa unui realism social.

Aceste opțiuni estetice axate pe funcția socială a artei și pe ideea autohtonismului sunt completate de caracterul ortodoxist pe care încearcă să îl impună Nichifor Crainic și discipolii săi „gândiriști”.

E vorba despre un soi de întoarcere spre orient, de promovare a unui izolaționism față de valorile culturale occidentale, degenerând finalmente în a propovădui susținerea unor forme sclerozate în defavoarea înnoirii firești și necesare.

Un fel de ortodoxism se construiește și în jurul publicației „Cuvântul”, de către directorul acesteia, Nae Ionescu. În acest caz însă, avem de a face cu o cu totul altă formă de misticism, un fel de variantă autohtonă a existențialismului, numită de critica literară „trăirism”. Și această orientare însă, nu mai exprimă, la un moment dat, opțiuni strict estetice, fiind viciată politic.

În tabăra opusă se situează apărătorii delimitării operate de junimiști între sferile esteticului și eticului ori etnicului; aceștia din urmă militează pentru emanciparea valorilor estetice, precum și pentru armonizarea cu timpul modern. Prin definiție, moderniștii sunt democrați, occidentalizanți și raționaliști, spre deosebire de tradiționaliștii antidemocrați, autohtoniști și ortodoxiști.

Publicația „Sburătorul” se constituie ca epicentru al stimulării originalității creatoare și a promovării purității esteticului. În mare parte, revista și cercul literar lovinescian grupează scriitori de orientare modernistă, fără însă a sprijini manifestări extremiste.

Meritul, considerăm, fundamental al acestei publicații a fost facilitarea exprimării și promovarea unor tinere talente. În ciuda atacurilor vehemente cauzate de creditul acordat unor tineri, dincolo de originea etnică (B. Fundoianu, I. Voronca etc.), E. Lovinescu a încurajat constant scriitori pe care un ideolog ortodoxist de factura lui Nichifor Crainic i-ar fi exilat din viața literară...

Sintetic, se poate afirma că întreaga evoluție a literaturii române la începutul secolului se supune influenței a două tendințe: una tradițională, alta insistent novatoare. Altfel spus, pe de o parte, continuitate, specific național, pe de altă parte, europenism, deschidere spre valori universale.

Peisajul se dovedește, așadar, contradictoriu, cu atât mai mult cu cât își face simțită prezența și mișcarea avangardistă, caracterizată prin negare extremă a tradiției, anularea tiparelor și revoltă însoțită de repulsie totală împotriva întregii condiții umane și culturale. Militanții avangardiști se concentrează în jurul unor publicații precum „Contemporanul” lui Ion Vinea, „75 H.P.”, „Punct”, „Integral” etc.

Așa cum punctează Ion Pop, avangarda stă sub semnul lui „anti-”. Negând vechiul, modelul și exemplul, avangarda afirmă noul, ca expresie a spontaneității creatoare și a absolutei libertăți a spiritului. Gramaticii și logicii constrângătoare i se opune dicteul automat, hazardul dadaist. „Avangarda radicalizează și absolutizează de fapt o obsesie mai generală în literatura și arta momentului, care era aceea a dinamismului, a opoziției față de tot ce ar putea ilustra staticul, inerția spiritului. Accentul particular i-l conferă tocmai acest maximalism, împingerea la extrem a principiului dinamic până la explozia formelor și structurilor cunoscute ale comunicării, exacerbarea unei vitalități ce nu mai suportă nici un fel de îngrădire, instaurarea unei lumi a mereu posibilului, a disponibilității și metamorfozei continue.” [1]

Oricâte reacții contrare trezește implementarea noilor valori estetice și oricâte inhibiții creează noua formulă literară apărătorilor redutei tradiționaliste, drumul prefacerilor este deschis, iar încremenirea în surse de inspirație rural-națională nu mai este posibilă.

Nu este lipsită de relevanță punerea în discuție a afirmației călinesciene potrivit căreia „în realitate tradiționalismul reprezintă o formă de modernism” [2]. Într-adevăr, sincronizarea cu

orientările vremii nu presupune în mod absolute, în cazul literarului românesc, anularea fondului autohton. În nenumărate cazuri, vecinătatea conceptelor este atât de strânsă, încât disocierea lor devine mai mult o chestiune de opțiune personală. Unii adepți ai doctrinei tradiționaliste se dovedesc, la o analiză atentă, cu adevărat moderni în expresie, iar purtători declarați ai stindardului modernist dezvoltă motive tradiționale.

În acest context, nu mai apare ca inexplicabilă clasificarea efectuată de criticul în discuție, care îi include pe, de exemplu, un Ilarie Voronca ori Benjamin Fundoianu în rândul „tradiționaliștilor”. De altel, o analiză a încadrării acestuia în urmă în cutare sau cutare current literar ar ilustra tocmai zodia perioadei. În acest sens, considerăm întemeiată afirmația lui Dumitru Micu, potrivit căreia și-a însușit spiritul modern, inovator, cu un simț al măsurii exemplar. [3]

Într-adevăr, versurile sale plimbă prin fața noastră diverse dobitoace, ne încântă cu miresme de poame și fânețe, alegând drept cadru lumea rurală, însă poemele sale transcriu, în diverse ipostaze, ideea rupturii, a unei neliniști profunde, a unei tensiuni interioare care transcende obiectul, absolutizându-se în manieră expresionistă.

Fără a putea fi încadrată în limitele tradiționalismului, opera fundoiană nu suportă nici includerea, operată de unii, în rândul avangardiștilor. Colaborarea sa la unele publicații de orientare avangardistă nu constituie o adeziune doctinară, fiind mai degrabă dovada unei deschideri spre fenomenele novatoare, fără însă a cădea în patima unor manifestări extreme.

Poetul nu destructurează sintaxa, nici nu cultivă automatismul verbal ori hazardul dadaist. Mai degrabă, Fundoianu se dovedește un înnoitor la nivelul de profunzime al poemului, unde unitatea structurală și de atmosferă e spartă; nu se poate vorbi însă de o golire de sens ori de agresiune asupra formei. Astfel, autorul *Priveliștilor* apare mai mult ca un modern în sensul moderat al termenului, cu rare incursiuni pe teren avangardist ori în lumea ideatică tradițională.

Opinia lui Eugen Lovinescu despre așezarea poetului la întretăiere de curente literare susține teza asumării, de către lumea literară românească, a noului într-un mod particular: „B. Fundoianu (n. 1898), care a fost teoreticianul franco-român al curentelor noi în revistele de avangardă, e și un poet român în nici o legătură, de pildă, cu suprarealismul; inspirația sa, dimpotrivă, e tradițională, rurală am putea spune, cu peisagii de provincie moldovenească, în care numai accentul și notația, cu influențe de altfel argheziene, sunt moderniste.” [4]

Critica literară a remarcat și valențele expresioniste ale operei fundoiene. În acest sens se exprimă Ovid S. Crohmălniceanu, Mircea Martin, Dumitru Micu ori Ion Călugăru. Invocarea repetată a catastrofei, paroxismul intensității expresive (mereu se întâmplă *ceva* în versurile fundoiene, umpluturile formale lipsesc cu desăvârșire!), angoasa, presentimentul tragicului caracterizează expresionismul și totodată creația celui în cauză.

O discuție centrată pe aspectele ideologice reflectate în opera lui Benjamin Fundoianu ne relevă un caleidoscop identificabil în macrostructura socio-culturală a începutului de secol XX. Zodia determinantă a acestei perioade a fost, probabil, cea a unei zbateri inerente marilor schimbări de paradigmă. Semnul dominant care guvernează domeniul literarului este cel al prefacerii, ideeforță care poate fi detectată în oricare compartiment al structurilor sociale.

Noul peisaj cultural se încheagă așadar prin luptă cu structurile osificate conservatoare, instalându-se însă temeinic și solid în matricea spirituală românească.

References

- [1] Pop, I., *Avangarda în literatura română*, editura Minerva, București, 1990, p. 8
- [2] Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, editura Minerva, 1986, p.780
- [3] Micu, D., *Literatura română în secolul al XX-lea*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, p.68
- [4] Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937*, postfață de Eugen Simion, Minerva, București, 1989, p. 142

Bibliography

- ALEXANDRESCU, Sorin, *Privind înapoi, modernitatea*, București, editura Univers, 1999
- Avangarda literară românească*, antologie, studiu introductiv și note bibliografice de Marin Mincu, București, editura Minerva, 1983
- CĂLINESCU, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, editura Minerva, 1986
- CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, București, editura Univers, 1995
- CIOCULESCU, Șerban, Streinu, Vladimir, Vianu, Tudor, *Istoria literaturii române moderne*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971
- LOVINESCU, E., *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937*, postfață de Eugen Simion, Minerva, București, 1989
- MICU, D., *Literatura română în secolul al XX-lea*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000
- POP, I., *Avangarda în literatura română*, editura Minerva, București, 1990